

A mezőgazdasági cellulóz-nyárfatelepítés tapasztalatai Bács-Kiskun megyében

Dr. TÓTH KÁROLY

Erdészeti szakmai körökben közismert a nyárfatermesztés fontossága és gazdaságossága, valamint az elmúlt 15—20 év során, főleg egyes európai államoknak (Olaszország, Jugoszlávia) e téren elért kimagasló eredményei, de újabban jelentkező kudarcai is. Magyarország erdeinek cellulózipari alapanyagokban szegény fafajösszetétele és az ezzel szembenálló, népgazdaságunk rohamosan emelkedő papírszükségletének gazdasági kényszerhatása kormányzatunkat arra készítette, hogy rendeletileg is szabályozza a nyárfatelepítést. Ennek eredményeként jelent meg az 1/1966. FM—PM sz. miniszteri rendelet a nyárfatelepítés céljára alkalmas területek kijelöléséről, valamint a mezőgazdasági cellulóz-nyárfatermesztésről.

A rendelet szakmai és pénzügyi előírásait nem részletezem, mivel azok ismertek. Inkább a rendelet megjelenése óta eltelt **három év telepítésének** tapasztalatait, hiányosságait és a jövőre nézve kialakult álláspontunkat szeretném ismertetni erdőfelügyelőségi szempontokból nézve.

Országunk tájainak adottságai és a VI-os (földvédelmi) törvény szigorú megkötöttségei elsősorban az alföldi megyékben, azok között is főleg a laza, homokos talajokban bővelkedő hajdúsági, nyírségi és Duna—Tisza közli megyékben teszik lehetővé nagyobb területeken cellulóz-nyárasok telepítését. Ismerve Bács-Kiskun megye belátható időn belül szinte korlátlan erdősítési lehetőségeit és a korábban kísérleti jelleggel telepített tág hálózatos nemesnyárasok szembeűnő növedékét, minden itt dolgozó erdész szakember nagy lelkesedéssel és még nagyobb reményekkel fogadta ezt az új rendeletet.

1. ábra: Egyéves I—214-es olasznyár ültetvény a lajosmizsei Almavirág tsz-ben

Talán ennél is nagyobb volt a mezőgazdászok — beleértve a járások és megye néhány szakvezetőjét is — lelkesedése, akik egy új „homokhasznosítási” lehetőséget láttak a nyárfatelepítésben. Ez volt az egyik kiinduló hiba, mert nem ismerve a nemesnyárak magas és különleges termőhelyigényét, legtöbbször úgy gondolták, hogy ezzel majd megoldódik a mezőgazdasági nagyüzemeket terhelő, mezőgazdasági kultúrákkal nem hasznosítható futóhomokok sorsa!

Ennek a téves szemléletnek legkézzelfoghatóbb bizonyítéka a számbajöhető területek helyszíni kijelölése után összesített számadat, mely szerint 1966—75-ig tartó időszakra megyei szinten 13 583 ha (23 603 kh) cellulóznyár telepítési szándékot jelentettek be a mezőgazdasági üzemek. Ennek alapján évente kerekén 1350 ha ültetése lett volna időarányos.

A Duna—Tisza közti homokhát erdészeti termőhelyértékének és a nemesnyárak igényességének ismeretében ezt a számot elejétől fogva túlzottnak tartottuk! A részletes termőhelyfeltárások később igazolták is ezt a véleményünket. A bejelentett keretszámok alapján az 1966. őszi telepítési időnyel kezdődően, az Ültetvénytervező Vállalat tervezésével és lebonyolításával megkezdődött a gyakorlati végrehajtás. Az eddig eltelt 3 év alatt az 1. táblázatban feltüntetett terv-

1. táblázat

1966—68. években telepített cellulóznyárasok

Termelőszövetkezetek		Állami Gazdaságok		Összesen		Egy évi átlag	
ha	kh	ha	kh	ha	kh	ha	kh
1328	2311	632	1100	1960	3411	652	1138

teljesítések mutatkoztak. Ennek adataiból is látható, hogy a bejelentett igény alapján évenként esedékes 1350 ha helyett csak 652 (kb. 50⁰/₀) teljesítés volt elfogadható.

Az elmúlt három év értékelésével említem meg a cellulóznyár telepítés második induló hiányosságát, nevezetesen, hogy az Ültetvénytervező Vállalat végezte a tervezést, lebonyolítást és a műszaki átvételeket is. Tehát olyan többmilliósi beruházásnak volt a műszaki ellenőre a nevezett vállalat, melyeknek műszaki tervdokumentációját és pénzügyi lebonyolítását is maga végezte. Ez a rendszer eleve szakmai megalkuvásokat rejtett magában. A tervezési és kivitelezési hibákat még az is fokozta, hogy nem állt rendelkezésükre erdész szakember, pedig ebben az erdészeti szakmában is mindinkább kiemelt szaktudást igénylő speciális ágazatban ez elengedhetetlen követelmény. Így aztán, főleg az első két év telepítéseiben igen sok szakmai hiba található.

Az 1968 tavaszi felülvizsgálatok során — miután az erdőfelügyelőségek hatáskörébe került a cellulóznyárasok műszaki átvétele és szakmai ellenőrzése — a leggyakrabban előforduló hibaként az ültetési anyag fajtaazonosságának hiányát, szabványméretektől eltérő voltát és az ültetési technológia be nem tartását kifogásoltuk. A telepítési alapokmányokon előírt olasz nyár (I—214-es) és óriás nyár klónok helyett igen sok ültetvényben feketenyár és tiszaháti nyár csemetéket is találunk, 20—30⁰/₀-os keveredési aránnyal. Vagy a betervezett suháng és válogatott csemete helyett egyéves gyökeres dugványt használtak fel, azt is szakszerűtlenül elültetve. A műszaki átvételek során ezeket természetesen nem vettük át (mintegy 75 ha területen), illetve az anyagot kicseréltettük, újraültettük.

A mezőgazdasági cellulóz-nyárfatermesztésről újabban megjelent 33/1968. MÉM—PM rendelet előírásainak betartása mellett azok ellenőrzésének az erdőrendezőségek hatáskörébe utalásával az említett szakmai hiányosságok nem fordulhatnak többet elő. A műszaki átvételeken túlmenően a tervezések irányításával, talajvizsgálatok értékelésével, szaporítóanyag felülvizsgálatával stb. már 1968-ban megpróbáltuk reális alapokra helyezni a cellulóznyár programot felügyelőségünk körzetében. Ennek számokban kifejezhető eredményét a 2. táblázat mutatja. Megjegyzem, hogy az 1969—70. évi tervszámok konkrét helyszíni megállapítások és talajvizsgálati eredmények alapján nyugszanak. A IV. ötéves terv adatait pedig az általános népgazdaságfejlesztési távlati tervek kidolgozására előírt, közzgazdasági vizsgálatokkal és gazdaságossági számításokkal alátá-

2. táblázat

Cellulóznár telepítésének távlati terve

Telepítések ideje	Termelőszövetkezetek		Állami Gazdaságok		Összesen		Egy évi átlag		Vágás-érettségi korban várható fatömeg brm ³
	ha	kh	ha	kh	ha	kh	ha	kh	
1969. évre tervezve	616	1 072	102	177	718	1 249	718	1249	
1970. évre bejelentve	425	740	17	28	442	768	442	768	
IV. ötéves tervbe (1971—75) be-tervezve	3500	6 100	—	—	3500	6 100	700	1220	
1966—75-ig várható teljesítés	5869	10 223	751	1305	6620	11 528	662	1153	860 000

masztott többhónapos munkával állítottuk össze. Tehát az előttünk álló két évre vonatkozóan megközelítően pontos tervszámok állnak rendelkezésünkre, s ezek alapján a hitelszükségletet és szaporítóanyag ellátást is megbízhatóan lehet előirányozni.

A közölt számadatokból néhány főbb következtetést máris levonhatunk, mégpedig:

- Nagyobb arányú cellulóznyártelepítés a termelőszövetkezeti üzemekben várható. Az állami gazdaságok ez irányú tevékenysége fokozatosan csökken, sőt a IV. ötéves terv időszakában megszűnik.
- Az egy évre eső reálisnak mondható tervfeladat 600—700 ha között változik, amit az elmúlt három év átlagos teljesítése is igazolt.
- Az 1966-ban megalapozatlanul bejelentett mennyiségnek (13 583 ha) nem egészen 50%-a (6620 ha) nyilvánítható telepítésre alkalmas területté.
- A cellulóznyár ültetvények vágásérettségi korában (12—14 év) várható fatömeg még úgyis 860 000 m³ br körül várható mely az 1978-as évektől kezdődően kitermelve igen komoly cellulózalapanyag-bázist fog jelenteni, átlagosan 120 m³/ha br véghasználati, és 10 m³ br előhasználati fatömeeggel számolva.

Tapasztalataink alapján legeredményesebb az 1/2 éves válogatott csemetével végzett ültetés. Hosszú, 4—5 m magas, 2—3 éves suhánggal való telepítés csak a vastag homokborításos réti talajok esetében javasolható, vagy mélyebb (2—3 méter) talajvízszintű humuszos homokon. Előfordult, hogy az ültetési anyag

méret szerinti megtervezése is helytelenül történt. Ültetési hálózatként válogatott csemete esetében a 4×4 m-es, suháng esetében a 6×6 m-es, vagy $6,5 \times 6,5$ m-es hatszögű kötés a legcélszerűbb. Elégé elterjedt a mezőgazdasági köztesművelés burgonya, kukorica, spárga és takarmánynövények termesztésével.

2. ábra: Kétéves I—214-es olasznyár ültetvény a Kecskeméti Állami Gazdaságban

A cellulóznár telepítések előzőekben vázolt programjának szakszerű lebonyolításához, az erdőfelügyelőségek ez irányú ténykedésének hatékonyságához bizonyos alapvető feltételek szükségesek. Ezek a következők:

1. Sürgősen meg kell oldani végre az ERTI által szavatolt fajtatizsba nemesnyár szaporítóanyag kellő mennyiségben való előállítását. Ezen a téren még mindig nincsenek megnyugtató döntések, s ez lassítja a program végrehajtását.
2. Gyorsítani kell a tervezést megelőző termőhelyfeltárás adatainak feldolgozását és az eredmény közlését, ez jelenleg még hónapokat vesz igénybe.
3. Elő kell készülni a növényvédelmi feladatok ellátására is, mert az Olaszországban már bekövetkezett nagyméretű rovar és gombakárosítás az ültetvények monokulturás jellege miatt nálunk is berobbanhat.
4. Foglalkozni kell a cellulóznár ültetvények talajerőutánpótlási kérdéseivel, mert az új telepítésekben helyenként adagolt műtrágya és istállótrágya fejlődést elősegítő hatása feltűnően kedvező volt. Főleg az állami gazdaságok alkalmazták több helyen trágyát, de csak találomra, a mezőgazdaságban szokásos adagolásban.
5. Ki kell dolgozni az ültetvények termőhelyi osztályokba sorolásának módszerét is, ezt ötéves kortól kezdve az erdőfelügyelőségeknek kell elvégezniük. Ehhez szükség lesz nemesnyár fajtanként külön kidolgozott fatermési és fa-

tömeg táblák kiadására, melyeknél azt is figyelembe kell venni, hogy a tág hálózatban levő nemesnyár törzseknek más az alakszáma, mint az állományban növekedőknek. A jelenleg rendelkezésünkre álló nyár fatermési táblák átdolgozás nélküli használata sok tévedésre nyújtana lehetőséget.

A felsorolt előfeltételek megoldása elsősorban központi intézkedéseket igényel, de sok feladat hárul belőle az ERTI illetékes osztályaira is.

Befejezésül még szükségesnek tartom megemlíteni, hogy az 1966-ban kellő megalapozás nélkül cellulóznymar létesítésére bejelentett területek sem vesznek el az erdészeti számára, mert ezek a még nagyobb méretű erdőtelepítési-fásítási program keretén belül kerülnek hasznosításra. Ennek a felmérését is elvégeztük a IV. ötéves terv időszakára, s eszerint az erdőgazdasági, állami gazdasági és termelőszövetkezeti kezelésben levő területeken együttvéve évi 4000—5000 ha elsőkivitelű erdőtelepítés várható.

Ezek a feladatok komoly felkészülést kívánnak valamennyi erdészeti szervtől.

Д-р Том К.: СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ ОПЫТЫ ПОСАДКИ ТОПОЛЯ НА ЦЕЛЛЮЛОЗУ В БАЧ-КИШКУНСКОМ КОМИТАТЕ.

В Бач-Кишкунском комитате, располагаящим наибольшими возможностями в стране для посадки леса в сельском хозяйстве, на выполнение программы посадки тополя на целлюлозу в течение 10 лет можно рассчитывать, примерно, на площади 6620 га.

Общий запас древесины от промежуточного пользования и главного пользования в подлежащих к созданию насаждениях можно ожидать в объеме около 860 000 кубм. В порядке обследования ранее намеченных площадей под посадку тополя на целлюлозу выявлено, что половина их пригодна под выращивание плантаций, и только другая половина пригодна для посадки леса. Наилучшим посадочным материалом являются отсортированные сеянцы 1/2-летнего итальянского тополя (1—214) и тополя гигантского.

Dr. Tóth K.: ERFÄHRUNGEN BEI DEM LANDWIRTSCHAFTLICHEN ANBAU VON PAPPELN FÜR DIE ZELLSTOFFPRODUKTION IM KOMITATE BÄCS-KISKUN

Die grössten Möglichkeiten für die Neuaufforstung bestehen im Lande im Komitat Bács-Kiskun. Hier kann bei der Durchführung des Programmes für den landwirtschaftlichen Anbau von Zellstoff-Pappeln binnen 10 Jahren mit 6620 ha Neupflanzungen gerechnet werden. Die gesamte Vor- und Endnutzungsholzmasse der zu begründenden Plantagen beläuft sich voraussichtlich auf etwa 860 000 fm. Von der Fläche, die vorher für den Anbau von Zellstoff-Pappeln vorgesehen war, erwies sich nur die Hälfte für die Plantagenwirtschaft geeignet, auf der anderen Hälfte werden herkömmliche Waldbestände begründet. Für Pflanzmaterial bewährten sich 1/2 jährige auserwählte Pflanzen der '1—214' und 'Robusta' am besten.

Az erdészeti termőhelyfeltárás szervezésének néhány alapvető kérdése

SZEPESI ANDRÁS

Az erdészeti termőhelyfeltárás célja, hogy a faállomány szempontjából vizsgáljuk és megismerjük azokat a tényezőket, amelyek annak növekedésére hatnak. Megismerjük a ható tényezők kapcsolatában fennálló törvényszerűségeket és azokra az ember szempontjából kedvező befolyást gyakoroljunk az erdőgazdálkodás keretén belül. Jelenleg és még hosszú távlatban döntően az erdőben megtermelt fatömeg mennyisége és minősége szempontjából igyekszünk befolyásolni a termőhelyi összhatást. Ez összehangolható az erdő egyéb szolgáltatásai iránt növekvő igények kielégítésével is.

A fahelyettesítő anyagok mind nagyobb térhódítása ellenére a faanyag iránti kereslet világviszonylatban állandóan növekszik. Különösen a farost-, cellulóz- és papíripar használ fel mind nagyobb tömegű faanyagot. Szakértők becslése szerint a rostrabontható faanyagban 1980—85-től hiány lesz a szovjetunióbeli és kanadai óriási fakészletek feltárása ellenére. A fahiány Európában még fokozottabb mértékben fog jelentkezni, mint a többi földrészen, mivel sűrűn lakott.